

KAZAKİSTAN

ÜLKE RAPORU

Hazırlayan

İlknur İNAL

Uluslararası İlişkiler Uzmanı

2017

İÇİNDEKİLER	SAYFA NO:
İçindekiler.....	2
Tablolar.....	3
1. GENEL BİLGİLER.....	4
1.1. Coğrafi Konum.....	4
1.2. Siyasi ve İdari Yapı.....	5
1.3. Nüfus ve İşgücü Yapısı.....	6
2. GENEL EKONOMİK DURUM.....	7
2.1. Ekonomik Yapı.....	7
2.2. Ekonomi Politikaları.....	7
2.3. Tarım.....	8
2.4. Sanayi.....	8
2.5. Hizmetler.....	9
2.5.1. Bankacılık.....	9
2.5.2. Turizm.....	9
3. DIŞ TİCARET.....	11
3.1. Kazakistan Dış Ticareti.....	11
3.2. Kazakistan'ın İthalatında Başlıca Ürünler.....	12
3.3. Kazakistan'ın İhracatında Başlıca Ürünler.....	13
4. BAŞLICA ÜLKELER İLE DIŞ TİCARET.....	14
4.1. Başlıca Ülkeler İtibarı İle İthalat.....	14
4.2. Başlıca Ülkeler İtibarı İle İhracat.....	14
4.3. Kazakistan'ın Dış Ticaret Politikası.....	15
4.4. Tarifeler ve Diğer Vergiler.....	15
4.4.1. Gümrük Vergileri.....	15
4.4.2. Katma Değer Vergisi.....	16
4.4.3. Tarife Dışı Engeller.....	16
4.4.4. Ürün Standartları İle İlgili Uygulamalar.....	16
5. EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLER.....	17
5.1. Yatırımlar, Yabancı Sermaye ve Mevzuatı.....	17
5.2. Ülkedeki Serbest Bölgeler (Özel Ekonomik Bölgeler).....	18
5.3. Ülkede İş Kurma Mevzuatı.....	18
6. TÜRKİYE İLE TİCARET.....	19
6.1. Türkiye – Kazakistan Dış Ticaret Göstergeleri.....	19
6.2. Türkiye'nin Kazakistan'a İhracatında Başlıca Ürünler.....	19
6.3. Türkiye'nin Kazakistan'dan İthalatında Başlıca Ürünler.....	20
6.4. Çerkezköy'den Kazakistan'a İhraç Edilebilecek Başlıca Ürünler.....	21
6.5. İkili Anlaşma ve Protokoller.....	22
6.6. İki Ülke Arasında Ticarete Karşılaşılan Sorunlar.....	23
6.6.1. Türk Menşeli Ürünler.....	23
6.6.2. Ödeme Şekilleri.....	23
6.6.3. Lojistik.....	23
6.6.4. Gümrük İşlemleri.....	24
6.6.5. Pazarda Etkin Olmanın Koşulları.....	24

Tablolar

Tablo No:	Konu	Sayfa No
Tablo 1	Kazakistan'ın Yıllara Göre İşsizlik Oranları	6
Tablo 2	GSYİH'nin Sektörlere Göre Dağılımı	7
Tablo 3	Kazakistan'ın Dış Ticareti	11
Tablo 4	Kazakistan'ın İthalatında Başlıca Ürünler	12
Tablo 5	Kazakistan'ın İhracatında Başlıca Ürünler	13
Tablo 6	Kazakistan'ın Başlıca Ülkeler İtibarıyla İthalatı	14
Tablo 7	Kazakistan'ın Başlıca Ülkeler İtibarıyla İhracatı	14
Tablo 8	Türkiye – Kazakistan Dış Ticaret Göstergeleri	19
Tablo 9	Türkiye'nin Kazakistan'a İhracatında Başlıca Ürünler	19
Tablo 10	Türkiye'nin Kazakistan'dan İthalatında Başlıca Ürünler	20
Tablo 11	Çerkezköy'den Kazakistan'a İhraç Edilebilecek Ürünler	21
Tablo 12	İkili Anlaşma ve Protokoller	22

1.GENEL BİLGİLER

Ülkenin Adı: Kazakistan

Başkent: Astana

Nüfus: 17,9 milyon (2016)

Yüzölçümü: 2.724.900 km²

Devlet Başkanı: Nursultan Nazarbayev

Başbakan: Bahıtcan Nazabayev

Dışişleri Bakanı: Kairat Abdrakhmanov

GSYİH: 128.109 milyon dolar (2016 tahmini, IMF)

Para Birimi: Kazak Tenge / 1 Dolar: 311,89 KZT (Nisan 2017)

Konuşulan Diller: 1. Resmi Dil: Kazakça, 2. Resmi Dil: Rusça

Etnik Yapı: Kazak % 65,2; Rus % 21,8; Özbek % 3; Ukraynalı 1,8; Uygur %1,4; Tatar % 1,3; Alman % 1,1; Diğer % 4,4

Önemli Siyasi Partiler: Nur Otan, Tüm Ulusal Sosyal Demokratik Parti (ANSD-AZAT), Ak Jol Partisi, Auyl (Köy) Partisi, Komünist Parti, Ruhaniyet Partisi, Vatansaverler Partisi, Adilet Partisi, Komünist Halk Partisi

Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar: Birleşmiş Milletler, İslam İşbirliği Teşkilatı, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Şanghay İşbirliği Örgütü, Bağımsız Devletler Topluluğu, Avrasya Ekonomik Birliği, Ortak Güvenlik Anlaşması Örgütü, Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi, Dünya Ticaret Örgütü (Kaynak: Dış İşleri Bakanlığı)

1.1 Coğrafi Konum

2.724.900 km² yüzölçümüne sahip olan Kazakistan, yüzölçümü açısından dünyanın dokuzuncu, eski Sovyetler Birliği ülkelerinin ikinci en büyük ülkesidir. Türkiye'nin yaklaşık 3,5 katı büyüklüğündeki ülke, Orta Asya'da Çin'in kuzeybatısında, Ural Nehri'nin ise batısında yer almaktadır. Ülkenin sınır komşuları Çin (1533 km), Kırgızistan (1051 km), Rusya (6846 km), Türkmenistan (379 km) ve Özbekistan (2203 km)'dir. Kazakistan'ın Aral Gölü'ne 1070 km'lik ve Hazar Denizi'ne 1894 km'lik sınırı da bulunmaktadır. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

Kazakistan'da tabii bitki örtüsü kuzeyden güneye gittikçe farklılaşmaktadır. Kuzeydeki küçük orman ve ağaçlıklarla kaplı bozkır sahası güneye inildikçe çöle dönüşmektedir. Irmak boyları ağaçlık ve çalılıktır. Kumluk alanlarda saksavul ağaçları ve çalı türünden ılgınlar bulunmaktadır. Altay ve Tanrı Dağları ise çam ağaçları ile kaplıdır. Ülkenin en yüksek noktası 6 994 metre yükseklikle Tanrı Dağları'ndaki (Tien-

Şan) Han Tengri zirvesidir. En alçak yeri ise -132 metreyle Batı Kazakistan'daki Karakiya Çukuru'dur. Kazakistan'ın %7'sini ormanlar, %4'ünü dağlar, %26'sını ekilebilir alanlar, %23'ünü bozkır, %40'nı da çöl görünümü topraklar oluşturmaktadır. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

1.2. Siyasi ve İdari Yapı

Parlamente bir cumhuriyet olan Kazakistan Cumhuriyeti, 16 Aralık 1991 tarihinde Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanmasından bu yana Nursultan Nazarbayev başkanlığında yönetilmektedir. Nazarbayev, 1991 yılında göreve gelmesinin ardından 1999 yılı Ocak ayında yedi yıllığına yeniden Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Nazarbayev, 2005 yılı Aralık ayında gerçekleştirilen en son Cumhurbaşkanlığı seçiminde yeniden Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Yönetiş alanlarda Cumhurbaşkanı tarafından yapılan düzenlemeler, Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ve Bakanlık yenilemeleri ile gerçekleştirilmektedir. Nur Sultan Nazarbayev, ülkede günümüzdeki politik istikrarın ana unsuru konumundadır. Özellikle 1995 yılından itibaren Nazarbayev'in Kazakistan'ın politik yapısı üzerindeki etkisi giderek artmıştır. Bunda, 1995 yılında gerçekleştirilen iki referandum etkili olmuş, sözkonusu referandumlar neticesinde 30 Ağustos 1995 tarihinde Cumhurbaşkanı'nın yetkilerini genişleten ülkenin bağımsızlık sonrasındaki ikinci Anayasası kabul edilmiştir. Bu Anayasaya göre Kazakistan Cumhuriyeti demokratik, laik bir hukuk devletidir. 1998 yılı Kasım ayında parlamento Cumhurbaşkanı'nın gücünü artıran bir dizi karar almıştır. Buna göre Cumhurbaşkanlığında azami yaş sınırı ve en fazla iki dönem sınırı kaldırılmış; Cumhurbaşkanlığının bir dönemlik süresi beş yıldan yedi yıla çıkartılmıştır. Cumhurbaşkanı'na 27 Ekim 2000 tarihinde dokunulmazlık hakkı tanınmıştır. Ülkenin başkentinin Almatı'dan Astana'ya taşınması kararı 1994 yılında Nur Sultan Nazarbayev tarafından alınmış olup, taşınma 10 Aralık 1997'de tamamlanmıştır. Tüm kurumların Almatı'dan Astana'ya taşınması ise 1998 yılında tamamlanmıştır. Taşınma kararı devlet bütçesini etkilemeye devam etmektedir. 2005 yılında 1995 Anayasasında yapılan değişikliklerle Nur Sultan Nazarbayev Nazarbayev'in görev süresi üzerindeki tüm kısıtlar kaldırılmıştır. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

Yasama organı parlamento ve senatodur. Kırk yedi üyeli senatonun otuz iki üyesi altı yıllığına seçilmektedir. Geri kalan on beş üye ise Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Parlamento ise yüz yedi üyeden oluşmakta, doksan sekizi seçilmektedir. Geri kalan dokuz koltuk ise ülkedeki etnik azınlıkları temsil eden Kazakistan Halkları Asamblesine ayrılmıştır. 2007 Ağustos ayında gerçekleştirilen seçimlerde Nazarbayev'in partisi Nur Otan parlamentodaki tüm koltukları kazanmıştır. (Kaynak: www.tbmm.gov.tr)

Ülke, içinde Almatı'nın da yer aldığı bazı seçilmiş şehirler için ayrı yönetim yapılarına sahip 14 idari bölgeye (eyalet) bölünmüştür. Yerel hükümet bütçesi yerel meclis tarafından onaylanmaktadır. Bölgesel temsilcilerin görev süresi beş yıldır. Bölgesel yönetimin (Akimat-Valilik) idarecisi olan Valiler, Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Bölgesel hükümetlere sınırlı özerklik tanınmıştır. Ancak, Almatı'nın istisnai olarak kapsamlı otoritesi bulunmaktadır. (Kaynak: Atatürk Araştırma Merkezi, Kazakistan Ülke Raporu, Aralık 2012)

1.3. Nüfus ve İş Gücü Yapısı

Ülke nüfusunun 2016 yılı itibarı ile 17,9 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Ülkenin orta ve batı kısımlarında nüfus seyrek. Ülkede nüfus yoğunluğunun önemli derecede düşük olmasının başlıca nedeni ülkeden dışarıya olan göçlerdir. Doğal nüfus artış hızı, dışarıya olan göçe yetişmemektedir. 1989-1999 yılları arasında 1,5 milyon kişi Kazakistan dışına göç etmiştir. Bunların çoğu, Rusya'ya göç eden etnik Ruslardır; etnik Alman nüfusunun da yarısı Almanya'ya gitmiştir. 2000 yılından bu yana gerçekleşen güçlü ekonomik büyüme ülkeden göç eğilimini tersine çevirmiş ve 2004 yılında net göç ilk kez pozitif dönmüştür. Nispeten yüksek doğum oranları ve azınlıkların göçü neticesinde 1920'lerden bu yana ilk defa Kazak nüfus çoğunluğu elde etmiştir. Ülke, son yıllarda Orta Asya'daki fakir komşuları ve Çin'den göç almaktadır. Buna ilave olarak ülkeden Rusya'ya göçte yavaşlama gözlenmektedir. (Kaynak: ekokritik.com/kazakistan)

Göçe rağmen ülkede halen geniş bir Rus azınlık bulunmaktadır. Bağımsızlık sonrasında Ruslar kamudaki önemli görevlerden uzaklaştırılmıştır. Kazaklaştırma Programı kapsamındaki bu uygulamaya kamuda vasıflı işgücü kaybına neden olmuştur. Günümüzde bu uygulama yumuşatılmıştır. Nazarbayev'in Kazak alfabesinin Kiril alfabesinden Latin alfabesine dönüştürülmesi yönünde bir teklifi vardır. Bunun 12-15 yıllık bir süreçte gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. (Kaynak: ekokritik.com/kazakistan)

60 yaş üzeri nüfusun toplam nüfusa oranı düşük düzeydedir. Nüfusun yalnızca yaklaşık %10'u 60 yaş üzerindedir. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

Tablo 1: Kazakistan'ın Yıllara Göre İşsizlik Oranları

YILLAR	İşsizlik Sayıları	İşsizlik Oranları (%)
2014	461,18	5.06
2015	447,40	4.98
2016	439,30	4.90

Kaynak: IMF

2.GENEL EKONOMİK DURUM

2.1 Ekonomik yapı

Tablo 2: GSYİH'nin Sektörlere Göre Dağılımı (%)

SEKTÖRLER	2016
Hizmetler	61.9 %
Sanayi	33 %
Tarım	5.1 %

Kaynak: IMF

1991 yılında gerçekleşen bağımsızlık öncesinde Kazakistan'ın uzmanlaşmaya dayalı Sovyet sistemi içindeki rolü buğday üretimi, metalurji ve mineral üretimi üzerinde yoğunlaşmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması, merkezi planlı ekonominin çöküşü ile birlikte Kazakistan'ın üretiminde ciddi bir düşüş meydana gelmiştir. Ekonomisi büyük ölçüde Rusya'ya bağlı olan Kazakistan'ın bağımsızlık sonrası yaşadığı durgunluk döneminde tüketim malları üretimi gibi bazı alt sanayi sektörleri büyük zarar görmüştür. Sonuç olarak 1990'lar süresince GSYİH içinde sanayi sektörünün payı gerilemiştir. 2000 yılı itibarı ile sanayi sektörü GSYİH içindeki payı yeniden yüzde otuzlara ulaşmıştır. Bunda en önemli rolü, yatırımlarla ivme kazanan petrol sektörü oynamıştır. Günümüzde petrol, toplam sınaî üretimin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

Ekonomik büyümenin ve yabancı yatırımların olumlu etkisi sayesinde gerçekleşen refah artışının nüfusun her kesimi tarafından paylaşılamamasına rağmen fakirlik düşüş eğiliminde olup gelir dağılımı iyileşmektedir. Kırsal kesimdeki fakirlik çok daha belirgindir. Özellikle ülkenin güneyinde yerleşik Kazaklar kırsal kesimde yaşayan nüfus içindeki en fakir kesimdir. (Atatürk Araştırma Merkezi, Kazakistan Ülke Raporu, Aralık 2012)

1999-2014 yılları arasında gözlenen hızlı ekonomik büyüme istihdam artışını tetiklemiş ve yaşam standardını yukarı çekmiştir. Yıllık ortalama işsizlik oranı 1999 yılında %13,5 iken, 2016 yılında %4,90'a gerilemiştir.

Reel ücretlerdeki artış da olumlu etkilerini göstermeye başlamış olup, tüketim malları ithalatı artış eğilimine girmiştir. Yaşam standartlarının yükselmesinde Tenge'nin istikrarı önemli role sahiptir. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

2.2. Ekonomi Politikaları

Kazakistan'da bağımsızlıktan bu yana ekonomi politikaları, neredeyse tüm varlıkların devlet mülkiyetinde olduğu merkezi planlamadan, özel sektörün ağırlık kazandığı piyasa temelli ekonomiye geçiş üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu geçişin ilk 5 yılında Sovyet sistemi içinde kurulan ihracat piyasasının çöküşü ve büyük ölçekli Sovyet mali yardımlarının kaybedilmesi nedeniyle çok şiddetli üretim düşüşü yaşanmıştır. Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Kazakistan'ı çok büyük ölçekli, verimliliği ve rekabet gücü düşük bir ağır sanayi sektörü ile baş başa bırakmış, verimliliği artırma fırsatı olmasına rağmen dünya piyasaları ile rekabete girmek üzere girişimlerin yeniden yapılanması yavaş bir süreç olmuştur. (Kaynak: turkkazak.com)

Ülke, ciddi ekonomik reformlar uygulamaya ancak 1994 yılında bir istikrar, özelleştirme ve yabancı yatırım paketi ile başlamıştır. Pazar ekonomisi için gereken reformların gerçekleştirilmesi zaman almış olsa da, ülke bu yönde önemli bir gelişme göstermiş durumdadır. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

Ekonomi politikalarının oluşturulmasında Cumhurbaşkanı en önemli rolü üstlenmektedir. Ana ekonomi politikalarının çoğunluğu Cumhurbaşkanlığı kararnameleleri ile yürürlüğe konmaktadır. Cumhurbaşkanlığının yanı sıra Merkez Bankası da ekonomideki önemli kurumsal aktörlerden biridir.

2003-2015 yılları için uygulamaya koyulan Yenilikçi Sınai Kalkınma Programı, ekonomide sektörel çeşitlendirme sağlamayı ve uzun vadede hizmet ve teknoloji sektörleri bakımından güçlü bir ekonomi yaratmayı amaçlamaktadır. Kazakistan'ın 2030 Stratejisi ise ulusal güvenlik, siyasi istikrarın sağlanması ve sağlamlaştırılması, ülkeye yabancı yatırımların çekilmesi ve buna dayalı gelişme sağlanması, halkın sağlık ve eğitiminin iyileştirilmesi, enerji kaynaklarının etkin kullanımı, ulaşım ve telekomünikasyon altyapısının geliştirilmesidir. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

2.3. Tarım

Kazakistan'da tarım ve gıda sanayinin gelişimine büyük önem verilmekte olup, ülkenin gıda ürünlerinde kendi kendine yetecek düzeye gelmesi ve işlenmiş tarım ürünleri ihracatının artırılması başlıca stratejik hedefler arasında yer almaktadır.

2008 – 2010 yılları arasındaki dönemde ülkede yıllık ortalama 16,2 milyon ton hububat üretimi yapılmıştır. 2011 yılında ise Kazakistan 27 milyon tonla (22,7 milyon tonu buğday) son 60 yılın rekoru olan hububat üretimi gerçekleştirmiştir. Dünyanın en büyük 10 tahıl ihracatçısı arasında bulunan Kazakistan 70'ten fazla ülkeye tahıl ihracatı yapmaktadır. Yağlı tohumlar, meyve sebze, üzüm, şeker pancarı, patates vs. diğer önemli tarım ürünleridir. (Kaynak: Deik Türk – Kazak İş Konseyi, Kazakistan Ekonomisinde Öncelikli Sektörler Raporu)

Tarımsal sanayi kompleksinin geliştirilmesi ve bu kapsamda tarım ürünlerinin işlenmesi ve ihracata dönük yarı mamul – nihai ürün üretiminin artırılması Kazakistan'ın ekonomi politikalarında öncelikli konulardan birisidir. Bu anlamda gıda işleme tesislerinin kurulması yatırımcılar açısından cazip imkânlar barındırmaktadır. (Kaynak: Deik Türk – Kazak İş Konseyi, Kazakistan Ekonomisinde Öncelikli Sektörler Raporu)

2.4. Sanayi

Kazakistan makine sektörünün temel amacı dahili pazarın ihtiyaçlarının azami ölçüde karşılanması ve yüksek katma değerli ürün ihracatının artırılmasına olanak sağlayacak üretim yapısının şekillendirilmesidir.

Madencilik sektörü, sanayinin diğer sektörlerinin hammadde ihtiyacının karşılanması açısından Kazakistan ekonomisinde büyük öneme sahiptir. Sektörün stratejik amacı rekabet gücünün yükseltilmesi, ürün çeşitliliğinin sağlanması ve işlenmiş, yüksek katma değerli mamullerin toplan üretimdeki payının artırılması olarak özetlenebilir. Nitekim Kazakistan'ın ithal ettiği madencilik ve metal sanayii ürünlerinin büyük kısmı işlenmiş mamullerden oluşmaktadır. (Kaynak: Deik Türk – Kazak İş Konseyi, Kazakistan Ekonomisinde Öncelikli Sektörler Raporu)

Kazakistan'da nükleer endüstrinin öncelikli sektörler arasında bulunmasının temel nedeni ülkenin sahip olduğu zengin uranyum rezervleridir. Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın verilerine göre, dünyada kanıtlanmış uranyum rezervlerinin yüzde 19'u Kazakistan'da bulunmaktadır. Ülke 2009 yılında dünyanın en büyük uranyum üreticisi konumuna gelmiştir.

Kimya sektörü Kazakistan sanayiinin diğer sektörlerinin hammadde, yarı mamul ve malzeme ihtiyacının karşılanması açısından büyük rol üstlenmektedir. Sektörde öncelikli hedef ileri teknoloji, inovatif ve ihracata dönük yüksek katma değerli ürünlerin üretiminin sağlanması ve ulusal kimya sanayiinin rekabet gücünün artırılmasıdır. (Kaynak: Deik Türk – Kazak İş Konseyi, Kazakistan Ekonomisinde Öncelikli Sektörler Raporu)

Kazakistan ekonomisinde öncelikli sektörler arasında özel bir yeri olan alternatif enerji sektörünün geliştirilmesinde başlıca stratejik hedef enerji üretimi ve tüketiminde yenilenebilir kaynakların payının artırılmasıdır. Ülkede su, rüzgâr ve güneş gibi yenilenebilir enerji kaynakları alanında büyük potansiyel mevcuttur. (Kaynak: Deik Türk – Kazak İş Konseyi, Kazakistan Ekonomisinde Öncelikli Sektörler Raporu)

2.5. Hizmetler

2.5.1. Bankacılık

Kazakistan ekonomisinin son on sene içerisinde hızlı gelişmesinin iki temel nedeni bulunmaktadır. Birinci faktör yatırımcılar için uygun iklimin bulunması, büyük miktarda doğal zenginliklerin çıkarılması ve onların ihracatıyla ilgilidir. İkinci temel etken ise ülkenin finansal sektörünün gelişmesiyle doğrudan ilgilidir. Kazak finans sistemi dünya finans sistemine yoğun bir şekilde bütünleşmiş yapıya sahiptir. Kazakistan'ın mali sistemi küresel ekonomide yer alan tüm düşüş ve yükselişlere hassasiyet göstermektedir ama spesifik yapısı ve hammaddeler ihracatı sayesinde diğer ülkeler için kriz sayılan dönemlerde yüksek gelirleri kazanma özelliğine sahiptir. Şu anki dönemde de ülkenin finans durumu doğal kaynakların fiyatlarına bağlıdır. (Kaynak: ekoavryasya.net)

Kazak banka sisteminin istikrarlı gelişmesi için iç finanslandırma kaynaklarının güçlendirilmesi, güçlü mevduat bazının sağlanması, yabancı yatırımcıların ülkeye davet edilmeleri gerekir. Bunun için makroekonomik istikrarı, düşük enflasyon oranı ve banka sisteminin güçlendirilmesi gibi önemli faktörlerin sağlanması şarttır. (Kaynak: ekoavryasya.net)

2.5.2. Turizm

Son yıllarda Kazakistan'da en hızlı gelişen sektörlerden birisi turizmdir. 2010 yılında turizm alanında yapılan yatırımların hacmi bir önceki yıla göre yüzde 58,3 oranında artmıştır. Turizm alanında Kazakistan'ın stratejik hedefi sektörün rekabet gücünün artırılması ve ülkenin en çok tercih edilen turizm destinasyonlarından birisine dönüşmesidir. Bu çerçevede turizm altyapısının geliştirilmesi, kaliteli ürün ve hizmetlerin üretilerek, yerli ve uluslararası turizm piyasasından pay alınması hedeflenmektedir. (Kaynak: Deik Türk – Kazak İş Konseyi, Kazakistan Ekonomisinde Öncelikli Sektörler Raporu)

Kazakistan turizm amacıyla değerlendirilebilecek zengin doğal güzelliklere sahiptir. Ülkede çok sayıda ulusal park, 100'den fazla turistik sağlık tesisi, 9 binin üzerinde tarihi ve arkeolojik anıt bulunmaktadır.

Tanrı Dağları'ndaki turistik tesisler, giderek gelişmekte olan Şuçinsk – Borovskoye turizm bölgesi (Akmola Vilayeti), Otrar, Turkistan, Sauran gibi eski tarihi kentler yabancı turistlerin özellikle ilgisini çekmektedir.

Turizm yatırımları açısından büyük potansiyel barındıran Şuçinsk – Boroskoe bölgesi aynı zamanda “özel ekonomik bölge” statüsüne sahiptir. Önümüzdeki yıllarda burada hayata geçirilmesi planlanan yatırım projelerinin toplam tutarı 3 milyar dolara yakındır. Doğu Kazakistan'daki projeler, Almatı çevresinde kış turizmi tesisleri ve Mangıstau Bölgesinde gerçekleştirilmesi planlanan “Kenderli” turizm tesisleri ile birlikte bu rakam 7 milyar dolara yaklaşmaktadır. (Kaynak: Deik Türk – Kazak İş Konseyi, Kazakistan Ekonomisinde Öncelikli Sektörler Raporu)

3. DIŞ TİCARET

Son yıllarda dünya petrol fiyatlarının yüksek seyretmesine bağlı olarak ülkenin dış ticareti fazlası artmakla birlikte Kazakistan, dış ticaret yapısındaki dengesizlikler nedeni ile zaman zaman dış ticaret açıkları ile karşı karşıya kalabilmektedir. İhracatının önemli kısmını petrol ve ana metaller oluşturan ülkenin ihracat gelirleri bu ürünlerin dünya fiyatlarındaki değişimlerinden önemli ölçüde etkilenmektedir. Örneğin 1998 yılında Asya'daki mali krizin ardından söz konusu ürünlerde dünya fiyatlarındaki ani düşüş ülkenin ihracat gelirlerinde önemli azalmalara neden olmuştur. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

Kazak ekonomisi yüksek düzeyde ithalata dayalı bir ekonomidir. Ülkede gerçekleştirilen üretimin büyük çoğunluğu petrol ve doğal gaz sektörlerinde yoğunlaşmış olup, sermaye ve tüketim mallarında üretim iç tüketimi karşılayacak seviyede değildir. Sermaye ve tüketim malları üreticilerinin çoğunluğu ise fiyat ve kalite bakımından ithal malları ile rekabet edebilir düzeyde değildir. Geniş ve açık sınırlarından ülkeye çok sayıda ucuz, kaçak mal girişi gerçekleşmektedir. Petrol sektörü yatırımlarındaki ve üretimindeki artış sermaye malları ithalatındaki artışın diğer bir önemli nedenidir. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

Ticaretin gelişmesini sınırlayan en önemli problem, Kazakistan'ın tamamen kara ile çevrili, denize kıyısı olmayan bir ülke olmasıdır. Bu nedenle ihracatta ve ithalatta maliyetler çok fazla yükselmektedir. Ayrıca bir diğer sorun da önemli petrol ve gaz ihracatı yollarının ülkenin dünya enerji piyasasındaki en önemli iki rakibi olan Rusya ve İran üzerinden geçmesidir. Ülkenin denize en yakın limanları Rusya ve Gürcistan'ın Karadeniz'deki kıyılarına yakın limanlardır. Kazak mavnaları Karadeniz'e Rus egemenliğindeki bir su yolu olan Volga-Don kanalından girebilmektedir. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

1997 yılına dek Rusya üzerinden petrol geçişi konusunda sürekli sorunlar yaşanması, Kazakistan'ın Azerbaycan ve Türkiye, Çin, Türkmenistan ve İran gibi daha yüksek maliyetli alternatif güzergâhları göz önünde bulundurmasına neden olmuştur. Ancak Rusya, 1997 yılından itibaren Kazakistan'ın petrol ihracatını bu şekilde engellemek yerine, Rus firmalarını Kazak pazarına girmeye teşvik ederek ve Kazak petrolünün transit geçişini kolaylaştırarak Kazakistan petrol sektöründeki varlığını artırmaya çalışmaktadır. Günümüzde iki ülke arasında transit geçiş konusunda hala küçük sorunlar yaşanmaktadır. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

3.1. Kazakistan'ın Dış Ticareti (milyar dolar)

Tablo 3: Kazakistan'ın Dış Ticareti

	2012	2013	2014	2015	2016
İTHALAT	44,5	48,9	41,3	30,6	25,2
İHRACAT	92,3	82,5	79,4	45,9	36,8
DENGE	47,7	33,6	38,1	15,3	11,6
HACİM	136,8	131,4	120,7	76,5	62,0

Kaynak: Trademap

3.2. Kazakistan'ın İthalatında Başlıca Ürünler (milyon dolar)

Tablo 4: Kazakistan'ın İthalatında Başlıca Ürünler

KOD	ÜRÜN	2014	2015	2016
84	Makine, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar ve Parçaları	6.852.807	5.600.696	4.397.689
85	Elektrikli makina ve cihazlar ve bunların parçaları; Ses kaydediciler ve çoğaltıcılar, televizyon. . .	3.976.008	3.068.645	2.428.697
73	Demir veya çelikten eşya	2.524.176	2.584.548	1.958.694
27	Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; Bitümlü maddeler; Mineral	2.319.191	1.681.524	1.516.830
87	Demiryolu veya tramvay taşıtları, bunların aksam ve parçaları hariç diğer taşıtlar	4.401.745	2.021.618	1.108.936
39	Plastik maddeler ve bunların parçaları	1.485.335	1.093.355	980,701
30	Eczacılıkla ilgili ürünler	1.420.263	1.222.662	961,214
94	Mobilya; Yataklar, şilteler, şilte takımları, minderler ve benzeri dolaplar	789,045	594,025	440,219
38	Muhtelif kimyasal ürünler	789,045	594,025	440,219
08	Yenilebilir meyve ve fındık; Kabuklu meyve veya kavun soyulmuş kavun	606,277	455,212	417,185
40	Kauçuk ve bunların parçaları	614,481	454,544	415,865
86	Demiryolu veya tramvay lokomotifleri, demiryolu vagonları ve bunların parçaları; Demiryolu veya tramvay hattı armatürleri	913,653	247,767	400,416
48	Kâğıt ve mukavvalar; Kağıt hamuru, kağıt veya mukavvadan eşya	515,015	375,555	383,197
88	Uçak, uzay aracı ve parçaları	699,873	497,225	357,800
33	Uçucu yağlar ve resinoidler; Parfümeri, kozmetik veya tuvalet müstahzarları	391,712	305,756	276,936
17	Şekerler ve şekerleme	339,086	250,185	265,962
44	Ağaç ve ahşap ürünler; Odun kömürü	501,927	336,840	254,340
28	İnorganik kimyasallar; Kıymetli metallerin, nadir toprak metallerinin organik veya inorganik bileşikleri	380,336	299,166	265,716
19	Tahılların, unların, nişastaların veya sütlerin müstahzarları; Pastacılık ürünleri	325,493	292,439	237,310
64	Ayakkabı, pantolon ve benzeri şeyler; Bu gibi eşyaların parçaları	634,661	327,005	232,550

Kaynak: Trademap

3.3. Kazakistan'ın İhracatında Başlıca Ürünler (milyon dolar)

Tablo 5: Kazakistan'ın İhracatında Başlıca Ürünler

KOD	ÜRÜN	2014	2015	2016
27	Bitümlü minerallerden elde edilen petrol yağları ve yağlar, ham petrol	53.626.939	26.773.013	19.378.014
72	Demirli alaşımlar	1.839.511	1.357.186	1.400.179
28	Radyoaktif kimyasal elementler ve radyoaktif izotoplar (dahil) Onların fissil veya fertil kimyasalları	2.082.917	2.347.834	1.771.775
74	İşlenmemiş bakır, rafine edilmiş ve bakır alaşımları	1.711.576	1.919.682	1.824.346
26	Çinko cevherleri ve konsantreleri	172,882	157,384	175,952
10	Buğday ve mahlût unu	960,072	688,739	685,069
71	Gümüş dahil, gümüş kaplanmış altın veya platin, işlenmemiş veya yarı mamul formlar	463,394	482,420	584,583
79	İşlenmemiş çinko	587,624	575,715	551,642
11	Değirmen endüstrisinin ürünleri; malt; nişastalar; inülin; buğday glütenu	574,904	499,819	518,278
76	İşlenmemiş alüminyum	349,144	377,880	345,393
25	Her çeşit kükürt (süblimleştirilmiş sülfür, çöken kükürt ve koloidal kükürt hariç)	319,464	328,176	154,274
84	Makine, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar ve parçaları	887,370	199,220	247,240
49	Basılı kitaplar, gazeteler, resimler ve basım endüstrisinin diğer ürünleri; el yazmaları	4,546	5,411	222,692
78	Kurşun ve mamulleri	209,636	190,116	222,357
12	Yağlı tohumlar ve yağlı meyveler; Çeşitli tahıllar, tohumlar ve meyveler; Endüstriyel veya tıbbi	273,656	230,644	203,041
85	Elektrik akümülatörleri dahil, bunların separatörleri (kare veya dikdörtgen olsun olmasın) ve parçaları	40,865	22,828	42,287
73	Tüpler, boru ve içi boş profiller, dikişsiz, demir veya çelikten (dökme demir hariç)	99,165	78,660	93,090
81	Diğer temel metaller; Sermet ve bunların eşyaları	178,004	172,240	142,305
87	Motorlu araçlar ve diğer motorlu taşıtlar esas olarak kişilerin taşınması için dizayn edilmiş taşıtlar	20,380	31,498	111,419
24	Tütün ve üretilen tütün yerine geçen maddeler	100,508	108,369	110,964

Kaynak: Trademap

4. BAŞLICA ÜLKELER İLE DIŞ TİCARET

4.1. Başlıca Ülkeler İtibarıyla İthalat (milyon dolar)

Tablo 6: Başlıca Ülkeler İtibarıyla İthalat

ÜLKELER	2014	2015	2016
TOPLAM	41.295.456	30.567.159	25.174.779
RUSYA	13.807.686	10.529.281	9.129.774
ÇİN	7.357.220	5.087.801	3.665.652
ALMANYA	2.314.624	1.985.982	1.443.521
AMERİKA	1.993.064	1.484.349	1.276.990
İTALYA	1.039.383	1.176.149	835,333
FRANSA	1.085.512	670,833	660,979
TÜRKİYE	1.019.387	741,917	618,147
ÖZBEKİSTAN	1.017.662	725,684	587,801
JAPONYA	924,773	584,519	552,884
G.KORE	1.066.994	607,047	453,126
UKRAYNA	1.208.785	827,826	435,488
İNGİLTERE	578,863	402,821	372,389
İSPANYA	378,588	219,987	355,391
BELARUS	773,817	488,033	332,607
HOLLANDA	308,725	312,210	282,365
POLONYA	429,328	340,546	254,317
TACİKİSTAN	180,945	164,877	218,424
TÜRKMENİSTAN	121,245	63,705	214,395
HİNDİSTAN	259,876	241,774	203,811
KIRGIZİSTAN	351,174	182,013	200,580

Kaynak: Trademap

4.2. Başlıca Ülkeler İtibarıyla İhracat (milyon dolar)

Tablo 7: Başlıca Ülkeler İtibarıyla İhracat

ÜLKELER	2014	2015	2016
TOPLAM	79.458.749	45.954.426	36.775.323
İTALYA	16.051.570	8.136.264	7.474.770
ÇİN	9.799.418	5.480.137	4.214.926
RUSYA	6.388.500	4.547.502	3.509.162
HOLLANDA	8.724.188	4.980.964	3.255.788
İSVİÇRE	4.539.256	2.659.306	2.687.769
FRANSA	4.690.336	2.681.283	1.798.144
İSPANYA	2.363.194	1.219.115	992,230
ÖZBEKİSTAN	1.083.947	942,267	922,532
UKRAYNA	1.672.966	1.173.659	911,193
İNGİLTERE	631,485	828,820	890,582
YUNANİSTAN	1.945.558	1.259.946	872,800
TÜRKİYE	2.272.446	1.275.573	851,083
ROMANYA	3.152.960	1.343.375	724,412
AMERİKA	412,146	434,394	617,851

JAPONYA	741,031	858,554	558,595
İRAN	892,504	565,792	550,867
POLONYA	595,684	789,188	504,954
AFGANİSTAN	333,522	372,434	486,886
HİNDİSTAN	1.083.346	220,080	414,606
KIRGIZİSTAN	703,986	517,722	376,134

Kaynak: Trademap

4.3. Kazakistan'ın Dış Ticaret Politikası

Kazakistan, dış ticarete liberalizasyon yönünde çeşitli adımlar atmaya 1994 yılında başlamıştır. Buna bağlı olarak tüm ithalat kotaları feshedilmiş, ithalat ve ihracat tarifeleri indirilmiştir. Kazakistan dış ticaretinin yönü eski Sovyetler Birliği ülkeleri dışındaki ülkelere yönelmiştir. Bunda Kazakistan'ın dünyanın önde gelen ülkelerine gerçekleştirdiği petrol ihracatından elde ettiği yüksek gelir önemli rol oynamaktadır. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

Kazakistan, 2002 yılı Haziran ayında Rusya ile yılda 15 milyon ton petrolün Atrau-Samara boru hattından ve 2,5 milyon ton petrolün Mahaçkala-Novorossisk boru hattından ihracatını mümkün kılan bir anlaşmaya imza atmıştır. 2002 sonbaharında ise Hazar Boru Hattı Konsorsiyumu (Caspian Pipeline Consortium-CPC) 28 milyon ton olan yıllık kapasitesini 67 milyon tona çıkarmayı planladığını açıklamıştır. Ayrıca 2002 yılında Kazakistan ve Rusya, Kuzey Hazar Denizi'ndeki üç tartışmalı petrol sahasının (Kurmangazi, Khavalinskoye ve Sentralnoye) ortak olarak geliştirilmesi üzerinde anlaşmaya varmıştır. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

Kazakistan ve Çin arasında 2004 yılı Mayıs ayında Çin'e uzanan bir petrol boru hattının inşası üzerinde bir anlaşma imzalanmıştır. 2006 yılı Temmuz ayında işletmeye açılan 962 km uzunluğundaki boru hattı Kazakistan'ın Atasu bölgesinden başlayıp Çin'in Alaşankou bölgesinde bitmektedir. Söz konusu boru hattı projesi, Kazakistan tarafından geliştirilen birkaç boru hattı projesinden biri olup, ülkenin petrol ihraç kapasitesini önemli ölçüde artırmış ve ekonomik büyümeye önemli katkı sağlamıştır. (Kaynak: Kazbuild 2016 Fuarı-Kazakistan Sonuç Raporu)

4.4. Tarifeler ve Diğer Vergiler

4.4.1. Gümrük Vergileri

Kazakistan'a ithal edilen mallara uygulanan gümrük vergileri ürünün türüne göre değişmektedir. Gümrük vergisi muafiyetleri sınırlı sayıdaki ürün grubu için söz konusudur. Söz konusu muafiyetler, yatırım mevzuatı çerçevesinde uygulanan muafiyetler ve yeraltı maden işleri ile ilgili muafiyetleri kapsamaktadır.

Gümrük vergileri %0 ila %30 arasında değişmektedir. Ortalama gümrük vergisi oranı yaklaşık %7,9'dur. Gümrük vergileri ortalamasının düşük olmasının esas nedeni ülkenin başlıca ticari partneri olan Rusya'ya (Avrasya Ekonomik Topluluğu Gümrük Birliği Anlaşması nedeni ile) muafiyet uygulanması ve diğer taraftan Rusya, Beyaz Rusya, Kırgızistan ve Tacikistan gibi BDT ülkelerine tercihli oranlar uygulanmasıdır. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

Gümrük vergilerine ilave olarak, gümrük işlemleri sırasında 50 Euro tutarında bir gümrükten mal çekme harcı talep edilmektedir. Söz konusu harç, gümrük beyannamesinin esas sayfası ile ilgili

işlemlerinin tamamlanması için tahsil edilmekte olup, her bir ilave sayfa için 20 Euro talep edilmektedir. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

İhracatta bazı istisnalar haricinde (bazı hayvan deri ve postları, hurda metaller gibi) gümrük vergisi uygulaması bulunmamaktadır.

4.4.2. Katma Değer Vergisi

KDV oranı tüm işlemlerde standart olarak %12'dir. Ancak mal ihracatında ve bazı taşımacılık hizmetlerinde KDV %0'dır. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

4.4.3. Tarife Dışı Engeller

Resmi mevzuata uyulduğu takdirde gümrüklerde herhangi bir sorun yaşanmamaktadır. Gümrüklerde her ülkeye eşit koşullar ve aynı kurallar uygulanmaktadır. Kazakistan çifte fatura uygulamasının önüne geçebilmek amacıyla tüm ithalatçıları gümrüklerde ICS Inspection and Control Services isimli bir kuruluşun kontrolünden geçmeye mecbur tutmaktadır. Bu uygulamaya göre gümrük vergi ve resimlerine tabii olacak matrahın tespiti için ithal edilen malın gümrük değeri ICS kontrolüne tabii olmakta ve ICS tarafından hesaplanmaktadır. Söz konusu prosedür ülkedeki tüm ithalatçılar için zorunlu bir uygulamadır. (Kaynak: EBSO Uluslararası İlişkiler Şefliği, Kazakistan Ülke Raporu, 2013)

Geçmişte fuarlarda sergilenmek üzere ihraç edilen malların ülkeye girişinde gümrük vergisi uygulaması söz konusu iken, hâlihazırda böyle bir uygulama bulunmamaktadır.

4.4.4. Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

Kazakistan uluslararası standartlardan farklı olan Gosstandart (GOST) Standart sistemini benimsemiştir. İthal edilen pek çok üründe, GOST standartlarına uygunluk aranmaktadır. Kazak GOST sistemi ile ilgili standardizasyon, belgelendirme ve tüketici haklarının korunması hususlarından "Teknik Düzenleme ve Metroloji Komitesi-KAZMEMST" sorumludur. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

Ülkede Türk Standartlar Enstitüsü-TSE'nin bir temsilciliği faaliyet göstermekte olup, standartlar hakkında buradan bilgi temin edilmesi de mümkündür. TSE temsilciliği aynı zamanda ülkedeki yatırımcı firmaların ISO sertifikası temininde de danışmanlık hizmeti vermektedir.(Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

5. EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLER

Türk sermayesinin dünyada en fazla yatırım yaptığı beşinci ülke olan Kazakistan, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra bağımsızlığını kazanan ülkeler arasında en derin ekonomik kriz yaşayan ülkelerden biriydi. Tabiri caizse büyük bir ekonomik çöküş yaşadı. Fakat başta petrol ve doğalgaz olmak üzere çok önemli kaynaklara sahip olması, kısa sürede kendini toparlamasında büyük etken oldu. Özellikle petrol fiyatlarındaki artışla birlikte 1999'dan itibaren önemli bir kalkınma hamlesine geçildi. Bugün Kazakistan, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri içinde en yüksek kişi başı milli gelire sahip ülke durumunda. Sahip olduğu zengin maden, metal, mineral, doğalgaz ve petrol kaynaklarından çıkan ham maddelerin uluslararası piyasa fiyatlarının son yıllarda giderek yükselmesi Kazakistan'ı gelecekte uluslararası arenada daha da önemli bir noktaya getirmesi bekleniyor. (Kaynak: Kazakistan Ülke Bülteni, DEİK)

Bağımsızlığı kazandıktan sonra Kazakistan'ı ilk tanıyan ülke olan Türkiye olmuştu. İkili ticari ilişkilerimizin başladığı 1992 yılından bu yana, Kazakistan'a ihracatımız 1999 yılına kadar sürekli bir artış eğilimi izledi. 1999'da ise, Rusya Federasyonu'nda 1998 yılında yaşanan mali krizin etkisiyle önemli ölçüde geriledi. 1992 yılında 19 milyon dolar olan ihracatımız 1998 yılında 214 milyon dolara ulaşmış ve genel ihracatımızın yüzde 0,8'ini oluşturmuştu. 2000-2001 yıllarında 120 milyon dolar düzeyinde gerçekleşen ihracatımız, 2002 yılından itibaren tekrar artış eğilimine girmiştir. (Kaynak: Bağımsızlığının İlk Yıllarında Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri İlişkileri, Hasan ÇOLAKOĞLU)

5.1. Yatırımlar, Yabancı Sermaye ve Mevzuatı

Kazakistan, bağımsızlıktan bu yana doğrudan yabancı yatırım çekmekte başarılı olmuştur. Ülke, Orta Asya'daki toplam doğrudan yabancı yatırımların %80'den fazlasını çekmiştir. Ülkedeki Türk yatırımlarının toplam tutarı 1,8 milyar \$ aşmış durumdadır.(Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

Ülkedeki Türk şirketlerinin faaliyetleri ticaret, telekomünikasyon, otel işletmeciliği, süpermarket işletmeciliği, müteahhitlik, petrol ürünleri ve gıda imalatında yoğunlaşmıştır. Türkiye, Kazakistan'ın maden çıkarma sektöründe faaliyet gösteren 10 büyük yatırımcı ülkeden biridir. (Kaynak: Kazbuild 2016 Fuarı-Kazakistan Sonuç Raporu)

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı-TPAO, ülkedeki en büyük Türk yatırımcısıdır. TPAO, Kazakoil ile ortaklaşa kurulan Kazakturmunay-KTM isimli şirketin çoğunluk hissesine sahiptir. Şirket 1994-1997 yılları arasında 272,9 milyon \$ tutarında yatırım yapmıştır. Bu şirkette günde 5000 varil ham petrol üretilmektedir.(Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

Turkuaz şirketler grubu Kazakistan'ın 10 bölgesinde bulunan ofis, depo ve bayilikleriyle Kazakistan'ın en büyük dağıtım zincirini oluşturmakta olup, bünyesindeki 11 şirket ile gıda, temizlik, inşaat malzemeleri ve kozmetik alanlarında faaliyet göstermektedir. (Kaynak: Kazbuild 2016 Fuarı-Kazakistan Sonuç Raporu)

Türk müteahhitlik şirketleri de ülkede çok önemli projelere imza atmıştır. Türk firmaları ülkede Astana Uluslararası Havaalanı, Parlamento Binası, Cumhurbaşkanlığı Konutu, Regent Ankara Otel, Okan Intercontinental Astana, Çocuk Rehabilitasyon Merkezi, Ulusal Müze, Devlet Konukevi, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Astana İkiz Kuleler, GSM Telekomünikasyon altyapısı, Tengiz-Novorossiysk boru

hattının Kazakistan bölümü gibi önemli projeleri tamamlamıştır. Bu projelerin yanı sıra çeşitli alışveriş merkezleri, otoyollar ve fabrika projeleri de tamamlanmıştır. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

5.2. Ülkedeki Serbest Bölgeler (Özel Ekonomik Bölgeler)

Özel ekonomik bölgelere ilişkin kanun 1996 yılında uygulamaya konmuş olup, söz konusu kanun çeşitli değişikliklerle düzenlenmeye devam edilmektedir. Söz konusu kanun uyarınca “özel ekonomik bölgeler” (ÖEB) azami 10 yıllığına kurulabilmektedir. Serbest bölgelerde yabancı firmalar, Kazak firmaları ile eşit haklara sahiptir.

Ülkede hâlihazırda Astana-New City, Aktau, Ontustyk, Petrochemical Park, Burabay, Pavlodar, Saryarka, Innovation Technology Park, Khorgos özel ekonomik bölgeleri bulunmaktadır. (Kaynak: www.invest.gov.kz)

Ülkede kurulan her bir ekonomik bölge özel bir sektörün gelişimi üzerine yoğunlaşmıştır. Çimkent kentindeki Ontustyk Özel Ekonomik Bölgesi pamuk-tekstil sektöründeki kümelenmenin geliştirilmesi amacı ile kurulmuştur. Bu ÖEB’de çalışan firmalar kurumlar vergisinden, mülkiyet ve toprak vergisinden ve kısmen de KDV (ithalat işlemlerinde) 10 yıl süre ile muaftır. Ayrıca, yatırımcılar için gümrük ödemelerinde önemli ayrıcalıklar ve muafiyetler tanınmaktadır. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

5.3. Ülkede İş Kurma Mevzuatı

1 Mart 1995 tarihli Medeni Kanun’a göre yabancı ve yerel yatırımcıların Kazakistan’da çeşitli türlerde şirket kurmaları mümkündür. Söz konusu şirket türleri: tam ortaklıklar, sınırlı/karma ortaklıklar, sınırlı sorumluluk ortaklıkları (limited şirketler), anonim şirket, temsilci ofis ve şubelerdir. Ülkede yabancı yatırımcılar tarafından en fazla tercih edilen şirket türü limited şirket türüdür. Kazakistan’da faaliyet göstermek isteyen yabancı bir firma, temsilci ofis ya da şube kurma yoluna da gidebilmektedir. (Kaynak: turkkazak.com)

Kazakistan’da şirket kurmak için atılması gereken ilk adım kayıttır. Kayıt işlemi Adalet Bakanlığı’nın yerel daireleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Kurulacak şirketin kaydı için gerekli başvuru sürecinde Adalet Bakanlığı’na teslim edilmesi gereken belgeler bulunmaktadır. Adalet Bakanlığı bahse konu dokümanları istatistik ve vergi makamlarına iletmektedir. Bu sürecin tamamlanmasından sonra şirket kayıt belgesi ile birlikte bir istatistik kartı ve vergi kayıt belgesi almaktadır. Şirketlerin banka hesabı açtırmaları önünde bir engel bulunmamakta olup, banka hesaplarının sayısında da bir kısıtlama bulunmamaktadır. (Kaynak: turkkazak.com)

Kayıt için gerekli söz konusu belgelerin Kazakça ve Rusçaya çevrilmesi gerekmektedir. Söz konusu belgelerin noter tarafından tasdik edilmesi gerekebilmektedir.

6. TÜRKİYE İLE TİCARET

6.1. Türkiye – Kazakistan Dış Ticaret Göstergeleri (milyon dolar)

Tablo 8: Türkiye – Kazakistan Dış Ticaret Göstergeleri

YIL	İHRACAT	İTHALAT	HACİM	DENGE
2016	624,5	1.334,5	1.959,1	-710,1
2015	750,0	1.389,6	2.139,7	-639,6
2014	977,5	2.453,4	3.430,9	-1.476,0
2013	1.039,4	3.106,1	4.145,5	-2.066,8
2012	1.068,6	3.371,0	4.439,6	-2.302,4
2011	947,8	3.020,0	3.967,8	-2.072,2
2010	818,9	2.471,0	3.289,9	-1.652,1
2009	633,4	1.348,9	1.982,3	-715,5
2008	890,6	2.332,0	3.222,6	-1.441,4
2007	1.079,9	1.284,0	2.363,9	-204,2
2006	696,8	993,7	1.690,6	-296,9
2005	459,9	558,9	1.018,8	-99,0

Kaynak: TÜİK

6.2. Türkiye'nin Kazakistan'a İhracatında Başlıca Ürünler (milyon dolar)

Tablo 9: Türkiye'nin Kazakistan'a İhracatında Başlıca Ürünler

KOD	ÜRÜN	2014	2015	2016
84	Kaldırma, taşıma, yükleme veya boşaltma makineleri, örn. Asansör, yürüyen merdiven, konveyör, teleferik. . .	3,545	4,088	12,623
85	İzole edilmiş "emaye veya anodize edilmiş" tel dahil, "koaksiyel kablo dahil" kablo ve diğer yalıtılmışlar. . .	22,149	19,440	15,459
61	Örme tığ işi kıyafetler, kazaklar, hırkalar, yelek ve benzeri eşyalar (örme veya tığ işi hariç)	9,763	12,280	14,393
62	Erkek veya erkek çocuklar için takım, takımlar, ceketler, blazer, pantolon, önlük ve tulumlar, pantolon. . .	9,212	11,199	13,766
73	Yapıların yapı ve parçaları "örn., Köprüler ve köprü kesitleri, kilit kapakları, kuleler...	23,051	21,629	16,150
39	Borular, borular ve hortumlar ve bunun için bağlantı parçaları, örn. Plastikten contalar, dirsekler, flanşlar	22,264	11,702	5,295
71	Kıymetli metallerin veya kıymetli madenlerle kaplanmış metallerin mücevherat parçalarının parçaları. . .	74,672	40,175	27,597
87	Motorlu araçlar ve diğer motorlu taşıtlar esas itibarıyla kişilerin nakliyesi için dizayn edilmiş onanlar...	19,172	3,886	8,641

94	Mobilya ve parçaları, (Koltuklar ve tıbbi, cerrahi, diş veya veterinerlik hariç.)	21,039	15,671	8,033
64	Kauçuk, plastik, deri veya kompozisyon deri dış tabanlıkları ayaklıklar. . .	2,584	3,292	4,243
08	Turunçgil meyveleri (taze veya kurutulmuş)	1,482	1,005	2,353
52	Pamuk	1,395	7,850	8,445
07	Yenilebilir sebzeler, bazı kökler ve yumrular	1,031	1,787	4,988
23	Gıda endüstrisindeki kalıntılar ve atıklar; Hazır hayvan yemi	2,409	33	3,960
12	Yağlı tohumlar ve yağlı meyveler; Çeşitli tahıllar, tohumlar ve meyveler; Endüstriyel veya tıbbi. .	28,590	1,840	2,217
05	Hayvansal menşeli ürünler (başka yerlerde belirtilmeyen veya dahil olmayan)	3,164	2,155	1,283
25	Tuz; sülfür; Toprak ve taş; Sıva malzemeleri, kireç ve çimento	2,294	4,159	1,172
41	Ham deri ve deriler (kürkler hariç)	1,633	1,249	1,155
03	Balıklar, kabuklular, yumuşakçalar ve diğer omurgasız su hayvanları	795	712	282
32	Tabaklama veya boyama özleri; Tanenler ve türevleri; Boyalar, pigmentler ve diğer boyalar. . .	638	439	265

Kaynak: Trademap

6.3. Türkiye'nin Kazakistan'dan İthalatında Başlıca Ürünler (milyon dolar)

Tablo 10: Türkiye'nin Kazakistan'dan İthalatında Başlıca Ürünler

KOD	ÜRÜN	2014	2015	2016
84	Kaldırma, taşıma, yükleme veya boşaltma makineleri, örn. Asansör, yürüyen merdiven, konveyör, teleferik. . .	3,545	4,088	12,623
85	İzole edilmiş "emaye veya anodize edilmiş" tel dâhil, "koaksiyel kablo dahil" kablo ve diğer yalıtılmışlar. . .	22,149	19,440	15,459
61	Örme tığ işi kıyafetler, kazaklar, hırkalar, yelek ve benzeri eşyalar (örme veya tığ işi hariç)	9,763	12,280	14,393
62	Hazır giyim eşyası ve giyim eşyası (örme veya tığ işi hariç)	30,357	38,950	42,907
73	Demir veya çelikten eşya	55,727	41,202	37,121
39	Plastik maddeler ve bunların parçaları	92,520	47,511	29,088
71	Doğal veya kültürlü inciler, kıymetli veya yarı değerli taşlar, kıymetli metaller	75,065	40,634	28,019

87	Demiryolu veya tramvay taşıtları, bunların aksam ve parçaları hariç diğer taşıtlar	40,531	22,289	24,659
94	Mobilya; Yataklar, şilteler, şilte destekleri, minderler ve benzeri doldurulmuş mobilyalar; . . .	54,949	34,874	23,312
64	Ayakkabı, pantolon ve benzeri şeyler; Bu gibi eşyaların parçaları	5,986	7,127	12,527
08	Yenilebilir meyve ve fındık; Kabuklu meyve veya soyulmuş kavun	4,086	4,274	12,078
57	Halı ve diğer tekstil yer kaplamaları	25,142	20,799	11,923
68	Taş, sıva, çimento, asbest, mika veya benzeri maddeler	23,706	9,996	10,613
32	Tabaklama veya boyama özleri; Tanenler ve türevleri; Boyalar, pigmentler ve diğer boyalar. . .	15,784	11,512	10,572
76	Alüminyum ve bunların parçaları	9,030	14,063	10,097
27	Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; Bitümlü maddeler; Mineral. .	18,987	14,508	9,181
54	Yapay filamentler; Yapay tekstil malzemelerinin şeritleri ve benzerleri	9,761	6,884	8,764
90	Optik, fotografik, sinematografik, ölçme, kontrol, hassas, tıbbi veya cerrahi. . .	17,339	43,503	8,601
93	Silahlar ve mühimmat; Bunların parçaları ve aksesuarları	913	2,436	7,927
06	Canlı ağaçlar ve diğer bitkiler; Soğanlar, kökler ve benzerleri; Kesme çiçekler ve süs yaprakları	736	552	7,788

Kaynak: Trademap

6.4. Çerkezköy'den Kazakistan'a İhraç Edilebilecek Başlıca Ürünler

Tablo 11: Çerkezköy'den Kazakistan'a İhraç Edilebilecek Başlıca Ürünler

KOD	ÜRÜN	ÇERKEZKÖY'DEKİ FİRMA SAYISI
84	Makine, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar ve Parçaları	70
73	Demir veya çelikten eşya	5
87	Demiryolu veya tramvay taşıtları dışındaki taşıtlar ve bunların parça, aksesuarları	20
39	Plastik maddeler ve bunların parçaları	54
30	Eczacılıkla ilgili ürünler	11
94	Mobilya; Yataklar, şilteler, şilte takımları, minderler ve benzeri dolaplar	15
38	Muhtelif kimyasal ürünler	38

40	Kauçuk ve bunların parçaları	15
48	Kâğıt ve mukavvalar; Kâğıt hamuru, kâğıt veya mukavvadan eşya	14
33	Uçucu yağlar ve resinoidler; Parfümeri, kozmetik veya tuvalet müstahzarları	14
17	Şekerler ve şekerleme	18
44	Ağaç ve ahşap ürünler; Odun kömürü	26
19	Tahılların, unların, nişastaların veya sütlerin müstahzarları; Pastacılık ürünleri	68
64	Ayakkabı, pantolon ve benzeri şeyler; Bu gibi eşyaların parçaları	38
85	İzole edilmiş "emaye veya anodize edilmiş" tel dahil, "koaksiyel kablo dahil" kablo ve diğer yalıtılmışlar. . .	18
83	Çeşitli metal maddeler	39
68	Taş, sıva, çimento, asbest, mika veya benzeri maddeler	140
85	Elektrikli makine ve cihazlar ve bunların parçaları; Ses kayıt cihazları ve çoğaltıcılar, televizyon. . .	39

6.5. İkili Anlaşma ve Protokoller

Tablo 12: İkili Anlaşma ve Protokoller

ANLAŞMA	İMZA TARİHİ	RESMİ GAZETE TARİHİ
Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması	01.05.1992	07.09.1995
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	01.05.1992	11.02.1195
Karma Ekonomik Komisyon Kurulmasına Dair Protokol	02.09.1993	
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	15.08.1995	08.11.1996
Uzun Vadeli Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması	10.09.1997	10.05.2000
Uzun Vadeli Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Programı ve İcra Planı	13.12.2007	20.03.2008
KEK IV. Dönem Toplantısı Protokolü	25.08.2006	12.03.2007
KEK V. Dönem Toplantısı Protokolü	06.05.2008	08.09.2008

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

6.6. İki Ülke Arasında Ticarete Karşılaşılan Sorunlar

Kazakistan, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri içinde hâlihazırda en elverişli iş ortamını sağlayan ülkedir. Ancak pazara giriş yapacak firmalarımızın Kazakistan'ın bir dönüşüm sürecinden geçmekte olduğunu, bu bakımdan ülkede çok çeşitli fırsatlar bulunmakla birlikte iş ortamını elverişsiz hale getiren bazı zorlukların da bulunduğunu göz önünde bulundurması gerekmektedir. Bu zorluklar bürokrasinin fazla olması, yasal altyapının henüz tamamlanmamış olması ve bu nedenle mevzuatta sık değişikliklerin yaşanması, ülkede uluslararası iş kültürünün henüz yeterince yerleşmemiş olması v.b. gibidir. Ülkeye ihracat gerçekleştiren ya da ihracatta bulunmayı hedefleyen üretici firmalarımızın rekabetin yoğun olduğu bu pazarda uzun vadede kalabilmek için üretim faaliyetine geçmeleri gerekebilecektir. Ülkede üretilen mallar ihtiyacı karşılayacak yeterlilikte değildir. İthalata bağımlı bir dış ticaret yapısına sahip olan ülke, üretimde çeşitliliğin sağlanmasını teminen özellikle tüketim malları üretimini teşvik edici yönde uygulamalar yürütmektedir. (Kaynak: EBSO Uluslararası İlişkiler Şefliği, Kazakistan Ülke Raporu)

6.6.1. Türk Menşeli Ürünler

Ülkemiz menşeli ürünlerin Kazak pazarında olumlu bir imajı bulunmaktadır. Türk malı ürünler kaliteli mallar olarak tanınmakta olup, orta ve üst-orta sınıfa hitap etmektedir. Türk ürünlerinin hâlihazırdaki olumlu imajının ülkede yürütülebilecek tanıtım faaliyetleri ile güçlendirilmesinde yarar görülmektedir. Bu bakımdan başta ihtisas fuarları olmak üzere ülkede düzenlenen fuarlara katılım önem taşımaktadır. Bürokrasinin ağır işlemesi ülkede iş yapan Türk işadamlarınca önemli bir sorun olarak ifade edilmektedir. (Kaynak: Kazakistan Ülke Bülteni, DEİK)

6.6.2. Ödeme Şekilleri

Kazakistan'da kullanılmakta olan ödeme yöntemlerinden poliçe kullanımı yaygın olmayıp, mevzuatta çok yeni bir geçmişi bulunmaktadır. Çek kullanımı da mevzuatta yeri olmakla birlikte, yaygınlaşmamıştır. Senet kullanımı da sınırlı düzeydedir.

Ödemelerde peşin ödeme ya da akreditifin tercih edilmesi gerekmektedir. Kazak işadamları genellikle peşin ödeme yöntemini kullanmayı tercih etmektedir. Bankacılık sisteminde yaşanan gelişmeler paralelinde gelişmesi ile birlikte akreditif kullanımı da yaygınlaşmaya başlamıştır. Bankalar arası para transferlerinde gerçek kişiler ve şahıs şirketleri için sınırlamalar bulunmakla birlikte, şirketler için herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır. Para transferinde sözleşme şartı ve fatura aranmaktadır. Bu koşulların yerine getirilmesi halinde bankalar arası para transferi rahatça gerçekleştirilebilmektedir. Elden para transferinde ise zorluklar bulunmaktadır. Elden para transferinde tüm vergilerin ödendiğini ve paranın yasal olarak kazanıldığını gösteren belgelerin ibrazı zorunludur. (Kaynak: ekodialog.com)

6.6.3. Lojistik

Taşımacılıkla ilgili sorunlar Türkiye-Kazakistan ticari ilişkilerinin gelişimi önündeki en önemli sorundur. İki ülke arasındaki uzaklık nedeni ile taşımacılık maliyetleri ülkeye ihracat sırasında ortaya çıkan maliyetlerin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Ayrıca ülkenin sahip olduğu geniş topraklar nedeni ile ülke içi taşımacılık da fiyatlandırmada büyük paya sahiptir. Ülke içi taşımacılık, ülkenin çok

geniş topraklara sahip olması, kentlerin birbirine çok uzak mesafelerde konumlanması ve karayollarında tesis bulunmaması nedeni ile zordur. Demiryolu ve karayolu ulaşım hatlarının iyileştirilmesi ve kombine taşımacılığın geliştirilmesi taşımacılıkla ilgili sorunların aşılmasında etkili olacaktır. Kazakistan'ın uzak bir pazar olması ve ayrıca ülke içindeki taşımacılığın da zor olması nedeni ile ülkede iş yapacak işadamlarımızın depo bulundurması arz sürekliliği açısından gerekli görülmektedir. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

6.6.4. Gümrük İşlemleri

Kazakistan'ın imzalamış olduğu Bağımsız Devletler Topluluğu Gümrük Birliği Anlaşması çerçevesinde Rusya Federasyonu, Beyaz Rusya, Kırgızistan ve Tacikistan menşeli ürünlerin ülkeye girişinde gümrük vergisi muafiyeti bulunmaktadır. BDT Gümrük Birliği Anlaşması'na taraf ülkelere sağlanan söz konusu avantaj ülkemiz ürünlerinin rekabet edebilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Kazakistan'ın ayrıca Ukrayna, Moldova, Özbekistan ve Türkmenistan ile tercihli ticaret anlaşmaları bulunmakta; bu ülkelerden ithalata da gümrük vergisi muafiyetleri tanınmaktadır. Resmi mevzuata uyulduğu takdirde gümrüklerde herhangi bir sorun yaşanmamaktadır. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

Gümrüklerde her ülkeye eşit koşullar ve aynı kurallar uygulanmaktadır. Kazakistan çifte fatura uygulamasının önüne geçebilmek amacıyla tüm ithalatçıları gümrüklerde ICS-Inspection and Control Services isimli bir kuruluşun kontrolünden geçmeye mecbur tutmaktadır. Bu uygulamaya göre gümrük vergi ve resimlerine tabii olacak matrahın tespiti için ithal edilen malın gümrük değeri ICS kontrolüne tabii olmakta ve ICS tarafından hesaplanmaktadır. Söz konusu prosedür ülkedeki tüm ithalatçılar için zorunlu bir uygulamadır. Gümrüklere ibraz edilmesi gerekli başlıca belgeler; fatura, nakliye belgeleri, gerekli standart belgeleri ve ithalat beyannamesidir. İthalat beyannamesi belgesi, ICS kontrolü için ithalatçı tarafından ibraz edilmesi gereken bir belge olup, ibraz edilememesi halinde gümrüklerde beklemeler yaşanmaktadır. Geçmişte fuarlarda sergilenmek üzere ihraç edilen malların ülkeye girişinde gümrük vergisi uygulaması söz konusu iken, hâlihazırda böyle bir uygulama bulunmamaktadır. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)

6.6.5. Pazarda Etkin Olmanın Koşulları

Pazarda rekabet edebilmenin ve tutunabilmenin ön koşulu nakliye, servis ağı ve garanti koşullarının sağlanabilmesidir. Bu nedenle bazı sektörlerde faaliyet gösteren firmalarımız, bir süre pazarı tanıdıktan sonra ihracat yerine pazarda üretime geçmeyi tercih edebilmektedirler. Bu durum pazardaki en önemli rakiplerimiz durumunda olan Çin ve Rusya ile rekabette avantaj sağlamaktadır.

Gıda işleme, paketlenme, şişeleme, makine, inşaat malzemeleri üretimi alanlarında ülkede üretim olanakları bulunmaktadır. Burada dikkat çekilebilecek diğer bir hususta Kazak Hükümeti, imalat sanayi üretimine geçişin sağlanması için çeşitli üretim teşvikleri sağlamaktadır. Yarı mamullerin Kazakistan'a getirilip ülkede monte edilmesi, mamul haline getirilmesi de üretim faaliyeti sayılmakta ve teşvik edilmektedir. Ticari ilişkilerin tesisinde Kazak iş ve siyaset çevreleri ile iyi ilişkiler olumlu sonuçlar yaratmaktadır. Bu bakımdan pazara giriş yapacak firmaların iyi bir yerel ticari ortakla çalışması, ülkede iş yapmak için önemli bir avantaj sağlayan bir ilişkiler ağına sahip olmayı da beraberinde getirdiği için faydalı olacaktır. Ancak ülkede iyi bir yerel ticari ortak bulmak konusunda firmalarımız zorlanmaktadır. Güvenilir bir ticari ortak arayışında olan firmalarımızın T.C. Astana

Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği ve ülkede başarılı olmuş firmalar ile irtibata geçmesi yararlı olacağı düşünülmektedir. (Kaynak: Atatürk Araştırma Merkezi, Kazakistan Ülke Raporu)

Kazakistan pazarına giriş yapacak firmaların pazarı önceden etüt ederek pazara yönelmeleri, Kazak-Türk İşadamları Derneği, Kazakistan Yatırımları Geliştirme Ajansı (Kazinvest), ülkedeki Sanayi ve Ticaret Odaları gibi kuruluşlar ve T.C. Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği ile temasa geçerek bilgi almaları ve doğru ticari ortaklarla çalışmak için araştırma yapmaları tavsiye edilmektedir. Kazakistan'da yerleşik Türk firmaları arasında hâlihazırdaki işbirliğinin geliştirilerek ileriye götürülmesi Türkiye'nin Kazakistan pazarındaki varlığını güçlendirecektir. Ülke ile ticari ilişkilerimizin geliştirilmesi, ülkedeki artan rekabet ortamında firmalarımızın rekabet edebilirliğinin sağlanması bakımından tanıtım faaliyetleri büyük önem arz etmektedir. Zira, ülkedeki en önemli rakiplerimiz olan Çin ve Rusya başta olmak üzere Uzakdoğu ülkeleri ve batılı ülkeler pazardaki yoğun tanıtım faaliyetleri ile dikkat çekmektedir. (Kaynak: Ekonomi Bakanlığı)